

Тема 4.3.

Яку роль відіграють політичні партії та громадські організації у розвитку демократії

У цій темі ми досліджуватимемо правовий статус політичних партій та громадських організацій і рухів, мету їхнього створення і діяльності та вплив на розвиток демократії в Україні. Вивчення теми сприятиме вашому розумінню, сутності особистої участі громадянина у діяльності громадських організацій та політичних груп.

Ключові здобутки у вивченні теми

Досліджуємо: діяльність політичних партій та громадських організацій.

Розуміємо: призначення політичних партій та громадських організацій в демократичному суспільстві.

Діємо: аналізуємо і оцінюємо вплив громадян через діяльність політичних партій, громадських організацій, об'єднань і рухів на розвиток демократії в Україні.

Ідеологічні орієнтації та типи політичних партій

Ультра ліві	ліві	центристські	Праві	Ультра праві
Колективна власність	Соціальна справедливість	Ринкова економіка. Приватна власність	Індивідуальна свобода	Сильна влада
комуністичні	соціалістичні	ліберальні	консервативні	націоналістичні

Дискусія

Сьогодні у світі існує чимала кількість політичних партій. Є країни, де поміж інших 2–3 найбільш популярні партії ведуть боротьбу між собою за владу, наприклад, республіканці та демократи у США, консерватори та лейбористи у Великій Британії. Існують держави, де кількість політичних партій досягає кількох десятків, а то й сотень.

Поміркуйте і висловіть свої думки з приводу переваг і недоліків двопартійної та багатопартійної політичних систем.

Пригадайте назви найбільш відомих політичних партій в Україні і спробуйте їх співвіднести із певною ідеологічною платформою, перелік яких подано на схемі вище. Чи легко вам зробити це зараз?

Модуль 1.

Що таке політична партія і яким є правовий статус політичних партій в Україні?

■ «Політична партія — це зареєстроване згідно з законом добровільне об'єднання громадян — прихильників певної загальнонаціональної програми суспільного розвитку, що має своєю метою сприяння формуванню і вираженню політичної волі громадян, бере участь у виборах та інших політичних заходах». (Стаття 2. Закону України «Про політичні партії в Україні»).

Реальну роль в житті держави та суспільства партії починають відігравати лише тоді, коли з'являється представницька демократія.

В міру розвитку й поширення представницької демократії (перехід до загального виборчого права), з'являлися, зростали і розвивалися також політичні партії.

Ці об'єднання стали важливою складовою політичної системи у будь-якій демократичній державі. Вони беруть активну участь у виборах, висувають своїх лідерів, формують списки кандидатів, проводять передвиборчу агітацію, контролюють дотримання законодавства в процесі виборів, формують представницькі органи влади та самоврядування.

Можна виділити п'ять характерних ознак, які відрізняють сучасні політичні партії від інших організацій:

- 1. Організаційна єдність та оформленість** — широка розгалуженість осередків по всій державі, що передбачає собою наявність структурних підрозділів, керівництва, органів управління, статусу юридичної особи.
- 2. Мета — прихід до влади** та участь в управлінні державою.
- 3. Наявність ідеології** — ідеї, моделі розвитку, програмні документи.
- 4. Опора на маси** — агітація, пошук і залучення прихильників та виборців, вираження інтересів певних, як правило, широких верств населення.
- 5. Існування чіткої програми** — проект розвитку держави й суспільства, стратегія і тактика впровадження та реалізації.

Отже, сучасна політична партія є виразником поглядів, позицій, інтересів певної суспільної групи, й виникає за наявності певної соціальної бази, а для здійснення потреб своїх представників, партія прагне прийти до влади чи впливати на неї. Тож сучасні партії є реальними та важливими важелями впливу громадськості на державну владу.

Демократичне суспільство виключає можливість функціонування монопартійної системи. Партій неодмінно має бути від двох і більше, оскільки вони повинні «змагатися» за вплив на суспільство між собою, своїми ідеологіями, програмами, пріоритетами у зовнішній та внутрішній політиці держави. Функціонування декількох партій в державі (*багатопартійність*) сприяє здоровій конкуренції у їхній діяльності на користь суспільства та контролю опозиції за владою. Така система є важливою передумовою демократизації суспільства, забезпечуючи його рівновагу та стабільність.

У країнах, де спостерігається велика кількість партій, законодавством, як правило, передбачено право таких організацій об'єднуватися у блоки для участі у виборах. Причина полягає в тому, що окремо взятій партії часто важко отримати перемогу у перегонах з великою кількістю учасників.

Згідно зі ст. 36 Конституції України, **громадяни України мають право на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації для здійснення й захисту своїх прав і свобод та задоволення політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів.** Також це право врегульовано у Законах України «Про громадські об'єднання»,

«Про політичні партії в Україні», «Про молодіжні та дитячі громадські організації».

Політичні партії в Україні створюються і діють тільки зі *всеукраїнським статусом* (створюються обласні, районні, міські та первинні осередки).

Членами політичної партії може бути лише громадянин України, який, відповідно до Конституції України, мають право голосу на виборах. Громадянин України може перебувати одночасно лише в одній політичній партії.

Членство в політичній партії є фіксованим (методом складання списків). Політичні партії повинні мати програму, статут. Програма політичної партії є викладом цілей та завдань цієї організації, а також шляхів їхнього досягнення. Діяльність політичної партії може здійснюватися лише після її реєстрації (Міністерство юстиції України). Не допускається діяльність незареєстрованих політичних партій.

Не допускається створення і діяльність структурних осередків політичних партій в органах виконавчої та судової влади і виконавчих органах місцевого самоврядування, військових формуваннях, а також на державних підприємствах, у навчальних закладах та інших державних установах і організаціях.

Обговорюємо

Як ви думаєте, чому співробітники і службовці державних органів не можуть бути членами політичних партій?

Громадянська реклама

Громадяни України мають право на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації для здійснення й захисту своїх прав і свобод та задоволення політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів.

Ст. 36 Конституції України

Модуль 3.

Діяльність та вплив політичних партій на демократію

Для чого суспільству потрібні політичні партії?

Політичні партії здійснюють реальний вплив на формування та діяльність органів влади на всіх рівнях, від центрального до місцевого, реалізують свої програми, вимоги, пропозиції, тощо. У разі, якщо партія отримала більшість мандатів на виборах, то вона має право формувати уряд одноосібно, і їй забезпечена більшість у парламенті. Якщо жодна з партій не

отримала більшості, то їм доводиться об'єднуватися у коаліції й формувати двопартійні чи багатопартійні уряди і коаліційну більшість у парламенті.

Партії представляють суспільні інтереси певних соціальних груп, на які вони орієнтуються у своїй діяльності, через програми, плани дій, ідеології, а також можуть виступати посередниками щодо вирішення питань соціального характеру, оскільки кожна партія орієнтується на декілька соціальних груп задля досягнення своєї кінцевої мети.

Найактивнішу діяльність партії проявляють під час виборів: формують передвиборчі платформи, розробляють програми, висувають кандидатів, проводять агітацію, пробуджують інтерес у суспільства до виборів, борються за голоси, здійснюють контроль за дотриманням правил виборчих перегонів, тощо. Залучення громадян до політичної діяльності (агітація, участь у виборах, робота на дільниці, тощо) є запорукою формування їхньої активної громадянської позиції, виховання відповідальних і свідомих громадян.

Досліджуємо та обговорюємо

Парламентські партії України

Об'єднайтеся у 6 груп.

- Знайдіть в Інтернеті програми партій, представлених у парламенті України, об'єднайтеся в групи та ознайомтеся з особливостями їхньої діяльності у певних суспільних сферах, наприклад: економіці, енергоринок, освіті, охороні здоров'я, екології, зовнішній політиці.
- Оцініть ступінь реалізації обраного вами напрямку всіма партіями з переліку.
- Порівняйте результати вашого дослідження і презентуйте їх перед класом.
- Обговоріть виконану роботу в класі і визначтеся, яка з програм вам подобається. Чим саме?
- Чи є у вас бажання вступити згодом до певної партії? Чому?

Впишіть у цю колонку назви парламентських партій*	Економіка	Енергоресурси	Освіта	Охорона здоров'я	Екологія	Зовнішня політика

* Ви можете опрацювати програми будь-яких партій, а також інші напрямки їхньої діяльності на свій розсуд.

Модуль 3.

Діяльність та вплив громадських організацій, об'єднань та рухів на суспільно-політичне життя України

■ **Громадські організації** — це добровільні об'єднання людей для задоволення їхніх спільних інтересів і потреб, що має відносно стабільну організаційну структуру, порядок вступу в організацію і виходу з неї. Громадські організації, що беруть активну участь у житті суспільства і держави, називають суспільно-політичними.

■ **Громадсько-політичні об'єднання** — це порівняно впорядкована діяльність значних груп людей, спільність інтересів яких впливає з їхньої ролі в системі суспільних відносин. Громадсько-політичні об'єднання виникають, переважно, як організації груп чи окремих громадян, між якими встановлюється свідомий зв'язок і систематичне співробітництво заради досягнення певної мети на підставі спільних політичних інтересів.

Інтереси і потреби різних верств населення в демократичному суспільстві виражають також різноманітні громадські організації, об'єднання і рухи. Ці організації об'єднують людей для задоволення та захисту їхніх спільних потреб та інтересів: спортивних, економічних, соціальних, культурних, правових (правозахисні), освітніх (педагоги, студенти), вікових (дитячі, молодіжні), релігійних, національних, фахових, екологічних, статевих (жіночі організації) тощо.

Громадські організації діють на основі статуту і мають бути зареєстровані у Міністерстві Юстиції України. За даними Статистичного бюлетеню «Діяльності громадських об'єднань», в Україні діють понад 7 тис. громадських організацій, які охоплюють понад 26 тис. членів.

Громадські організації можуть впливати на демократію шляхом:

- сприяння реалізації громадських ініціатив (розробка та реалізація проектів);
- залучення населення до розробки та реалізації програм розвитку (громад, освіти, економіки);
- участі у міжнародних програмах (гуманітарних, наукових) і проведенні міжнародних заходів;
- сприяння розвитку громадянської свідомості, формуванню еліти;
- проведення громадських слухань (наприклад, підняття проблемних питань, які не бачить влада, висування пропозицій щодо альтернативних шляхів вирішення певних проблем);
- дослідження державної політики, моніторинг діяльності органів державної влади (щодо дотримання чи порушення прав людини);
- організація тренінгів (наприклад, у сфері освіти);
- надання консультацій, допомоги в оформленні паперів (наприклад, правова допомога, складання заяв, скарг).

Законодавство в демократичних державах визнає право громадських організацій на проведення політичних акцій (зібрань, мітингів, пікетів, демонстрацій, страйків).

Громадські організації впливають на політику шляхом підвищення організованості громадянського суспільства, його загальної і політичної культури.

Політичні партії і громадські організації є важливими складовими сучасного громадянського суспільства, які в різних формах і різними засобами здійснюють вплив на політику держави, сприяють включенню широкого кола людей до активного громадсько-політичного життя.

Оскільки демократична держава характеризується можливістю громадян та їхніх об'єднань здійснювати вплив на зміст державних управлінських рішень, добиватися реалізації у цих рішеннях певних соціальних інтересів, то подальша демократизація українського суспільства може відбутися в результаті переходу від представницької демократії до демократії участі.

Порівнюємо і обговорюємо

- Ознайомтеся з даними таблиці.
- Порівняйте засади функціонування громадських організацій та рухів з політичними партіями України.
- Як громадські організації, об'єднання і рухи сприяють розширенню можливої участі громадян у суспільно-політичному житті?

Ознаки	Громадські організації та суспільно-політичні рухи	Партії
Ідейна орієнтація	Не дотримуються певної ідейно-політичної орієнтації. Виникають групи і течії, які можуть розходитись у поглядах	Об'єднання однодумців
Соціальна база	Широка	Обмежена
Мета	Намагаються вирішити важливі соціально-політичні проблеми з певною метою. У більшості випадків, досягнувши її, припиняють існування.	Мають комплекс цілей.
Ставлення до влади	Намагаються впливати на владу, але самі, як правило, не добиваються її.	Діяльність спрямована на отримання влади її утримання та зміцнення.
Організаційна структура	Мають ядро — ініціативні групи, координаційні ради, але відсутня внутрішня дисципліна. Розвиваються на основі солідарності і самостійності добровільних учасників.	Мають формальну внутрішню ієрархію і дисципліну.
Членство	Не мають формального колективного чи індивідуального членства.	Членство є обов'язковою умовою.
Напрямки діяльності	На захист прав і свобод людини, проти расової та національної дискримінації, проти безробіття, за підвищення життєвого рівня, за охорону здоров'я, антивоєнний, екологічний, культурно-просвітницький тощо.	Включають названі та інші політичні і соціально-економічні питання у свої програмні документи.

Застосуйте набуті знання і досвід

Web-активність

- Перейдіть за QR-посиланням до **Єдиного реєстру Громадських організацій України**.
- /// Виберіть у ньому населений пункт, район, у якому ви проживаєте.
 - /// Ознайомтеся з переліком місцевих громадських організацій і дізнайтеся більше про їхню діяльність.
 - /// Визначте певні групи громадських об'єднань за характером їхньої діяльності.
 - /// Як ці громадсько-політичні об'єднання взаємодіють між собою?